

Олійник Л. В.,
НТУУ "КПІ", м. Київ

РОЛЬ АСОЦІАТИВНИХ ОБРАЗІВ У СЕМАНТИЦІ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ НІМЕЦЬКОЇ МОЛОДІЖНОЇ МОВИ

В статті розглядається зв'язок когнітивних структур свідомості молоді з мовними формами та особливості відображення в мові характеру сприйняття світу молодими людьми.

Ключові слова: антропоцентризм, метафоричний перенос, образні асоціації, архісема, денотат, конотативне значення.

В статье рассматривается связь когнитивных структур сознания молодежи с языковыми формами и особенностями отображения в языке характера восприятия мира молодыми людьми.

Ключевые слова: антропоцентризм, метафорический перенос, образные ассоциации, архисема, денотат, коннотативное значение.

The article deals with the connection of the cognitive construction of consciousness of youth with the language forms and the characteristic of perception of the world by the young people.

Key words: anthropocentrism, metaphoric transfer, figurative association, archesemes, denotation, connotative meaning.

Як відомо, сучасний етап розвитку мовознавчої науки характеризується докорінною зміною базисної науково-лінгвістичної парадигми. Антропоцентрична парадигма потіснила парадигму системно-структурну та поставила людину у центрі світобудови. "Визначилася настанова досліджувати мову в нерозривному зв'язку з мисленням, свідомістю, пізнанням, культурою, світоглядом як окремого індивідуума, так і мовного колективу, до якого він належить. Формування принципів антропоцентричності та антропоморфності мови зумовило не тільки новий аспект лінгвістичних пошуків, а й призвело до нового розуміння і трактування таких традиційних лінгвістичних понять, як знак, значення, тощо" [3, с. 5]. Зміна наукової парадигми призвела в першу чергу до перегляду традиційних положень семантики.

"Сама природа мови така, що вона не розрізняє екстралінгвістичної реальності від психологічної та від соціального світу носіїв мови. Значення має антропоцентричну спрямованість, т.б. відображає загальні властивості людської природи, більш того воно (значення) етноцентричне, тобто орієнтовано на даний етнос" [1, с. 5]. Проте це не означає повного протиставлення "інструменталістській" інтерпретації мови, антропоцентрична парадигма перебуває з нею у відношеннях "додаткової дистрибуції" [3, с. 16].

Відомо, що в межах структурно-семантичного підходу, предметно-поняттєвому значенню протиставляються конотативний та прагматичний компоненти, проте А. Вежбицька заперечує протиставлення семантики та прагматики: "Мовні значення прагматичні наскрізь: з людиною, з мовленнєвою ситуацією пов'язані в мові не які-небудь особливо виділені експресивні елементи, а значення багатьох слів та граем" [1, с. 6]. На думку А. Вежбицької, значення – це інтерпретація світу людиною [1, с. 6]. Отже, увага семасіологів сфокусувалася на свідомість мовця та його світосприйняття. "Значення – не є відображенням об'єктивних ознак предмета, а лише тих, що виділяються людиною як найважливіші, виходячи із специфіки її контакту із предметом" [1, с. 5-6]. Принципи нової наукової парадигми знайшли своє відображення в працях таких відомих лінгвістів як А. Вежбицька, Н. Д. Арутюнова, В. М. Телія, О. С. Яковлева, М. Ф. Алефіренко та ін.) Всі вище зазначені особливості семантики стосуються й природи лексичних одиниць молодіжного соціолекту, оскільки мова молоді має антропоцентричну спрямованість.

Мета даної статті полягає у виявленні зв'язку когнітивних структур свідомості молоді Німеччини з мовними формами, простежити особливості відбиття в мові характеру сприйняття та пізнання світу молодими людьми.

На основі нашого дослідження лексичних одиниць німецької молодіжної мови ми зазначали, що основою зміни значення слів німецької літературної мови при їх переході до молодіжного лексикону виступає, головним чином, метафоричний перенос. Природньо, що в такому випадку постає питання про характер трансформуючої функції. Такою, за звичай, вважають аналогію або подібність. Але не лише аналогія та подібність є головними трансформуючими силами метафори в німецькому молодіжному мовленні.

Розглянувши синонімічний ряд лексичних одиниць на позначення грошей в німецькій молодіжній мові *Eier, Moses, Moos, Kohle, Spatzen, Flöhe, Mücken, Steine, Kies, Asche, Mehl, Kohlenpulver, Eisenspäne, Flocken, Pulver, Lappen, Mäuse, Schotter*, можна з впевненістю сказати, що основою метафоризації стали певні асоціації, а не подібність. Адже "образні асоціації є невід'ємними елементами мислення на всіх рівнях розумової діяльності та різних сферах професійно – суспільних інтересів людини" [2, с. 3]. Практично будь – яку інформацію можна розкласти на наочно – образні складники. "Використовуючи невеликий за об'ємом лексикон, можна створити безкінечні метафоричні смислові значення, основою трансформації яких будуть найтонші нюанси людської думки та відчуття" [2, с. 3]. Так, з огляду на лексичні одиниці німецького молодіжного мовлення, метою є не лише відображення певного предмету дійсності найкращим способом, а й вирішити комунікативне завдання з максимальним ефектом впливу на адресата. Відомо, що "в ході осмислення предметів реальної дійсності, в свідомості носіїв мови поряд з сигніфікативним поняттям, що відображає їх справжні характеристики, присутній також конотативний зміст, що зумовлює асоціативне співвіднесення предмета із закріпленою за ним предикативною (асоціація за суміжністю) або кваліфікаційною (асоціація за подібністю) ознакою [2, с. 71]; конотативні поняття антропоцентричні, вони відображають явища дійсності через призму людської свідомості" [2, с. 85]. Перенос значення ознаки на об'єкт або ситуацію реальної дійсності базується на порівнянні, узагальненні, оцінці. В результаті ви-

бірковості метафоричного мислення, при формуванні конотату в центрі уваги суб'єкта мови часто виявляються не основні, а факультативні ознаки.

При аналізі значення слів використовують поняття семи і семеми. Семи, як відомо розрізняються в залежності від їх ролі в структурі значення слова, в якій вони організовані ієрархічно. Архісема – найважливіша в організації лексичного значення слова. Крім категоріальних та диференціальних сем в значенні окремих слів можуть бути присутні ознаки, що мають характер так званих “потенційних” сем. Так сема “старий” є в основному значенні слова тільки потенційною, мало суттєвою, але при вторинній номінації цього слова, в метафорі вона актуалізується: *Dinos, Mumien*.

Різниця в смислово уявленні об'єктів дійсності знаходить своє відображення в системі синонімічних засобів мовного висловлювання. Велика кількість в молодіжній мові лексичних одиниць на позначення певного предмету, явища, ситуації чи особи пов'язана з уявленням різними людьми різних видових характеристик предметів, явищ, осіб, а також з різницею стильового та емоційного характеру.

Проаналізувавши вище зазначений ряд синонімів, можна вважати, що в словах

Flöhe, Mäuse, Mücke(n) актуалізується сема “швидко зникати”, хоча ці живі істоти завдають нам проблем, проте впіймати їх не легко, вони швидко зникають. Спроектуювши дану ситуацію на гроші, молода людина розуміє, що заробити їх не просто, проте “зникають” вони дуже швидко. Помітною є також зміна архісеми “жива істота” – “неістота”. Подібну ситуацію спостерігаємо зі словом *Flocken*, в якому актуалізується сема “швидко тане, зникає”, і знову спостерігаємо зміну архісеми “опадати” на архісеми “предмет”. *Moos / Moses*, запозичено з їдишу, де це слово мало значення “гроші”, корінь слова *Knete* походить також з їдишу:

“Kriegen wir denn die Knete zusammen?“, fragte Kati. – “Ich leih mir das notfalls bei Harry” [7, c. 329]!

В словах *Kies, Schotter, Steine* на перший план виступає ознака “не великий” або “твердий”, тобто не паперові гроші, які до того ж не великого номіналу, яких може бути багато. Архісема “камінь” змінюється на архісеми “метал”. Найчастіше вживана лексема *Kohle* можливо, відрізняється від вище згаданих синонімів тим, що позначає подібні предмети більшого розміру, знаходить більш ширше застосування, тому може позначати навіть велику кількість грошей:

– Seine Eltern müssen echt fett Kohle haben [6, c. 11].

“Der klaut nicht wegen der Kohle, für den ist das so eine Art Sport” [6, c. 87].

Genügend Kohle hatte Zorro noch, um sich den allerletzten Schuss zu kaufen [4, c. 271].

Як видно з прикладів має місце зміна архісем “камінь” – “папір”.

Лексема *Lappen* була запозичена з розмовної мови, і можливо по аналогії за розміром позначає банкноту великого номіналу, проте й у цьому прикладі спостерігаємо зміну архісеми “тканина” на архісеми “папір”.

Стосовно синонімів *Asche, Mehl, Kohlenpulver, Pulver, Eisenspäne, Papierstaub* – всі вони мають сему “маленькі часточки”, що можливо трактувати як незначна сума грошей або гроші невеликого номіналу. І в кожному з цих прикладів ми спостерігаємо зміну архісеми.

Сема *Eier* актуалізує значення “нетривалості зберігання” та “невеликого розміру”, тобто це говорить про те, що гроші в молодих людей довго не затримуються і мова йде про незначну суму:

“Zehn Eier sind nur drei Päckchen Kippen im Monat” [5, c. 18].

Архісема “клітина” замінюється архісемою “папір”.

Отже, як показують приклади, більшість предметів реальної дійсності утворюють асоціативні співвідношення по суміжності та подібності. В утворенні асоціацій приймають участь об'єкти, що входять до кола предметно – практичних зв'язків життєдіяльності індивідуума. Це предмети, що оточують людину в повсякденному житті, представники флори та фауни, різні природні явища

В метафоричній номінації відбувається перегрупування макрокомпонентів, на перший план виступає оцінний та емоційний компонент. Що стосується денотативної макросеми, то в метафоричній номінації таких дві: первинний і вторинний денотат; і денотат вторинний переміщується на перший план.

Література:

1. Вежицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежицкая: пер. с англ. Отв. Ред. М. А. Кронгауз, вступ. сл. Е. В. Падучевой. – М. : Русские словари, 1996. – 416 с.

2. Глазунова О. И. Логика метафорических преобразований / О. И. Глазунова, Спб., 2000. – 192 с. – Электронный ресурс код доступа : <http://nibru.ru/book.php>

3. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. Монограф. 2-е вид. випр. і доп. – К. : Логос, 2004. – 284 с.

Джерела ілюстративного матеріалу:

4. Kai H. Engel + Joe / H.Kai, Hamburg : Carlsen Verlag, 2004. – 299 S.

5. Till J. Ohrensausen / J. Till, Ravensburg : Ravensburger Buchverlag, 2004. – 254 S.

6. Till J. Ausgeflogen / J. Till, Würzburg : Arena Verlag, 2007. – 151 S.

7. Wegmann U. Sommer war gestern / U. Wegmann, München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 2011. – 362 S.